

ВЗАЄМОВПЛИВИ ТА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ ЕФЕКТИВНОЮ ПОДАТКОВОЮ ПОЛІТИКОЮ І ПОЛІТИКОЮ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

*А. А. Чинчик, к. е. н, доцент, anamol_2019@i.ua, orcid.org/0000-0003-4017-4753,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

Методологія дослідження. У процесі дослідження взаємовпливів та взаємозалежності між ефективною податковою політикою і політикою детінізації економіки використано методи аналізу й синтезу, метод аналогії, прийоми індукції та дедукції, метод порівняльного аналізу. Методологічною основою дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, сукупність способів, прийомів і принципів наукового пізнання.

Результати. Досліджено взаємовпливи та взаємозалежності між ефективною податковою політикою і політикою детінізації та представлено найбільш поширені види тіньової діяльності в економіці України, а саме: приховування реальних доходів громадян, доходів та прибутків підприємств від оподаткування; отримання тіньових доходів шляхом прихованого вилучення з обороту різниці між офіційними та реальними цінами на товари й послуги; корупція. Проаналізовано негативні наслідки функціонування тіньової економіки, серед чого названо нерегульований розвиток економіки, зменшені обсяги податків, неможливість швидкого використання легалізованих коштів у випадках складних економічних ситуацій.

Новизна. Обґрунтовано потребу в новій стратегії детінізації економіки, яка має здійснюватися на засадах конверсії, тобто неруйнівного залучення тіньових капіталів та грошових коштів до легальної сфери економіки на основі відповідної мотивації суб'єктів, які діють в тіньовій сфері.

Практична значущість. Полягає у розробці пропозицій щодо необхідності кардинальних заходів, адже подальше обмеження впливу чинників тінізації економіки не може базуватися лише на силових методах, які дають тимчасовий ефект. Це має бути цілісна система дій, спрямована передусім на подолання та викорінення причин і передумов цих явищ та процесів.

Ключові слова: національна економіка, тіньова економіка, оподаткування, ухилення від сплати податків, тінізація економіки, детінізація, податкова політика.

Постановка проблеми. Збільшенню масштабів тіньової економіки відбуваються на тлі посилення соціально-економічної кризи, політичної, ідеологічної і адміністративної дезорієнтації широких верств населення та глобальних викликів. Тому природно, що у досить значної частини населення за умови, коли міра праці практично має незначний вплив на міру особистого споживання, виникає та постійно генерується прагнення не тільки до «тіньових» заробітків, але і взагалі до пошуку будь-яких (навіть і нелегітимних) додаткових джерел особистих доходів. Останнє у кінцевому наслідку стає підживлюючим середовищем та вагомим

чинником, що сприяли поглибленню тінізації економіки і, особливо, розширеному відтворенню її «кримінально-чорних» складових. До того ж, тіньова діяльність виконує функцію соціального показника ступеня реальної раціональної суспільної організації економіки.

Е. де Сото у праці «Інший шлях. Невидима революція в третьому світі» зазначав, що розпад господарства на легальний і нелегальний сектори хоча і «здійснює негативний вплив на економіку в цілому, який виражається у зниженні продуктивності, скороченні інвестицій, неефективності. Тому важливо, щоб податкова політика

відповідала не лише принципу достатнього забезпечення державного бюджету, проте й встановленню оптимальних податків, які не стримуватимуть підприємницьку діяльність та не уможливлуватимуть тінізації економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблеми тіньової економіки системно почали займатись закордонні економісти з 30-х років минулого століття. Передусім необхідно відмітити науковий доробок К. Харта, який вперше ввів у науковий обіг термін «неформальний сектор», та П. Гутманна. Подальший розвиток проблема тіньової економіки, отримала в науковому доробку економістів-дослідників зі світовим ім'ям, таких як: Б. Даллаго, А. Ділнот, Б. Контіні, К. Макафі, К. Моріс, С. Роттенберг, В. Танзі, У. Тіссен, Е. Фейг. Серед науковців ХХІ століття дану проблему розглядали: С. Глінкіна, В. Ісправніков, С. Ковальов, Т. Корягіна, В. Куліков, Ю. Латов, Т. Приступа [2], В. Предборський [3], В. Полішук [4], В. Радаєв, Л. Тимофєєв, Л. Фітуні, А. Яковлева та багато інших. Вагомий внесок у розробку проблеми детінізації економіки зробили українські науковці: В. Базилевич, А. Базиліук, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, Я. Жаліло, В. Іщенко [5], Ю. Єсаулов [6], Б. Кваснюк, С. Клименко [7], Н. Краус [8-12], Т. Ковальчук, О. Куш [13], Г. Котіна [14], Н. Коркуна [15], О. Ладюк [16], І. Мазур, В. Мандибура, В. Мунтіян, Н. Медведкова [17], О. Пасхавер, Ю. Пахомов, В. Попович, Н. Статівка [18], О. Сторожук [19], О. Турчинов, С. Тютюнникова, Л. Ходос [20], Г. Хезліт [21], А. Фукс, А. Чухно, Л. Шабліста [22] та ін. Разом з тим, незважаючи на високий ступінь розробки даної проблеми детінізації та легалізації економіки, а також значний науково-методичний внесок українських науковців, з одного боку, та результатів такого дослідження для пошуку вдалих механізмів легалізації тіньових капіталів і соціально-економічного зростання країни завдяки детінізації економіки – з іншого, свідчать про об'єктивну необхідність подальшого дослідження даної проблеми. Актуальність зазначених питань, їх теоретична та практична вагомість обумовили мету даної статті.

Формулювання мети статті. Метою статті є представити взаємовпливи та взаємозалежності між якісною податковою політикою і політикою детінізації економіки та надати низку інструментів, механізмів та рекомендацій в частині зменшення рівня тіньової економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На різних етапах розвитку держави вибір системи концепцій оподаткування здійснювався по-різному. Еволюція податкового процесу відображається в існуванні різних форм податків, які виробила історія людства. Регулювання економіки через податковий процес – дуже складний метод, де треба вміло поєднувати положення різних концепцій [6, с.63].

Повертаючись до історії економіки та економічної думки ми бачимо, що у процесі розвитку бюджетно-податкової теорії склалися два основних підходи до регулювання економічного розвитку фіскальними методами [23, с. 108, 169]. Перший з них, неокласичний, ґрунтується на тезі А. Сміта про непродуктивний характер державних послуг. Згідно з поглядами представників цієї теорії, зокрема прибічників концепції податкової нейтральності (Р. Солоу, М. Фрідмен, Дж. Мід та ін.), державне втручання допускається лише в певних межах. Символічною є назва одного з розділів праці вченого цієї наукової школи Генрі Хезлітта «Типові помилки державного регулювання економіки» – «Податки, що перешкоджають виробництву» [21, с. 20].

Прибічники другого підходу до ролі податків у регулюванні економіки розвивали положення про податки як чинники економічного зростання, зокрема ідею стимулюючого впливу податків на виробництво. Дж. Кейнс та його послідовники (Е. Дамар, У. Геллер, А. Хансен та ін.) доводили необхідність у систематичному впливі держави на економіку. Податки розглядалися як головний регулятор нагромадження та «вбудований стабілізатор». Сутність їхньої антикризової політики полягала в тому, що держава повинна пристосувати оподаткування та інші фінансові важелі до економічного циклу. Світовий досвід функціонування ринкової економіки підтвердив справедливості висновків прихильників цього напряму

дослідження, що розглядають податки як об'єктивну необхідність, зумовлену фінансовими потребами поступального розвитку суспільства [22, с.16]. Наша думка збігається із поглядами багатьох економістів, що ця наукова позиція більш перспективна і конструктивна, в застосування до економіки України, порівняно з неокласичною теорією.

Переслідуючи ціль якомога глибше розкрити зміст заявленої до дослідження проблеми та досягнути мети статті, вважаємо за потрібне, зазначити, що до найбільш поширених тіньових видів діяльності в економіці України можна віднести наступні: корупція; отримання тіньових доходів шляхом прихованого вилучення з обороту різниці між офіційними та реальними цінами на товари і послуги; нелегальні валютні і зовнішньоекономічні операції (контрабанда); кримінальний промисел (рекет, наркобізнес, проституція, крадіжки та пограбування); фінансове шахрайство; валютні обмінні операції, що здійснює дрібний «ринковий планктон»; наймана праця без укладання трудових угод; нелегальна трудова міграція за кордон у країни далекого та близького зарубіжжя тощо.

На сьогоднішній день саме недосконалість податкової політики доповнюється недоліками механізму реалізації податкових реформ, що проявляється, в недосконалій системі контролю за платниками, підсилюючи репресивний характер податкового законодавства. Тому вважаємо, що взаємодія між платником і податковими органами повинна здійснюватися за такими правилами: по-перше, всі розбіжності в текстах податкових законів варто трактувати лише на користь платника; по-друге, рівна відповідальність держави та платника в їх фінансово-податкових взаємодіях.

Варто в даному аспекті і згадати досвід США, де досить цікаво вибудована взаємодія в частині податкової політики між контролюючими органами і платниками в США. Вона будується таким чином, щоб максимально повно задовольнити потреби платників, які є основними клієнтами будь-якого податкового відомства. Федеральна податкова система (ФПС) в США намагається глибше вникнути в проблеми платників і зробити все можливе, щоб вони могли вико-

нувати свої податкові зобов'язання у відповідності з діючим законодавством.

Загалом реалізація практичного досвіду інших країн зробить податкову систему більш досконалою, надасть їй стимулюючого характеру. Зрозуміло, що держава, ідучи на це, стоїть перед загрозою зниження надходжень до бюджету. Однак це не відбудеться, якщо використовувати прогресивне оподаткування особливо високих спекулятивних доходів. Крім того, зниження податкових ставок і надання податкових пільг малому бізнесу призведе до розширення податкової бази і підвищення збирання податків.

Одночасно слід йти шляхом спрощення податкового процесу: випускати рекомендовані інструкції з метою вирішення спірних питань, що зустрічаються досить часто; розробляти програми, направлені на зменшення спірних ситуацій в окремих галузях; застосування прискорених і спрощених процедур вирішення конфліктів.

Повинна існувати потужна та виважена законодавча платформа, а не занадто громіздка система нормативно-правових актів, які мають прогалини, колізійні норми, що призводить до неоднозначного трактування положень податкового законодавства. Його вдосконалення – один із основних напрямів модернізації податкової служби [20, с.7].

Поряд з такими причинами, як надмірна регламентація та високий рівень оподаткування, можна згадати ще одну причину: в наш час послуги, які надає держава, знаходяться у волаючій невідповідності до податкового тягаря. Цю диспропорцію можна зменшити або взагалі ліквідувати шляхом полегшення податкового тягаря та завдяки поліпшенню якості державних послуг, таких, як реформа соціальної системи та створення дієздатних державних інституцій, які будуть сприяти діяльності підприємств та фірм замість того, щоб ускладнювати її, сюди належить і зміцнення правової безпеки, що створить можливість нарешті швидко реалізувати права власності, – це, безумовно, становить великий стимул до легалізації. Проте так само необхідний ефективний контроль з боку податкових органів. Вони повинні зосередити свою увагу не стільки на

підприємствах та фірмах, які працюють офіційно і змушені зараз страждати від постійних перевірок податкових органів, скільки на тих підприємствах, які працюють у затінку.

Ніхто не ставить під сумнів, що Україна як фактично центральноєвропейська країна, не може навіть технічно відгородитися від навколишнього світу ні інформаційним, ні економічним, ні політичним кордоном. Питання лише втім, як, коли, на яких умовах відбудеться повноцінне включення української держави і української нації у високоорганізовану і динамічну систему світової, зокрема європейської взаємодії. А відбудеться це тоді, коли буде ліквідована тіньова економічна діяльність, у процесі якої відбувається повне або часткове ухилення від сплати податків, зборів, штрафів, інших обов'язкових платежів, а також порушення її державної регламентації (тобто суб'єкт тіньової економічної діяльності отримує додатковий доход шляхом порушення чинного податкового, економічного та іншого законодавства, що регламентує його господарську діяльність) [3, с.114].

Обтяжливість податкової системи України визначається не величиною податкових ставок, а насамперед нерівномірністю податкового навантаження, заплутаністю й нестабільністю податкового законодавства, вузькістю господарських оборотів, деформаціями грошової сфери та фінансів підприємств. Податкове навантаження розподіляється між суб'єктами економічної діяльності вкрай нерівномірно [24, с.148]. При цьому податкові пільги практично не спрямовані на стимулювання економічного зростання та інвестиційно-інноваційних процесів. З 2000-них років відношення наданих пільг як до доходів Зведеного бюджету, так і до ВВП, постійно зменшувалося, причому випереджальними темпами зменшувалася частка пільг, наданих щодо податку на прибуток. Декілька років поспіль скасовували дію податкових стимулів до інновацій, передбачених Законом України «Про інноваційну діяльність». Це свідчить про дальшу фіскалізацію податкової політики та поступову відмову від здійснення податкового регулювання під тиском потреб фіскального збалансування, оскільки саме пільги щодо по-

датку на прибуток відіграють роль стимуляторів інвестиційних процесів та економічного розвитку. Таким чином, існуючі вади податкової системи України стримують процеси нагромадження та приплив інвестицій в основний капітал.

В частині становлення нової якості податкової політики варто було б спростити систему міжбюджетних відносин, які по податковій лінії базуються на поділі податків між бюджетами різного рівня. Можна припустити, що можливо більш ефективною мірою було б закріплення податків «в цілому», без їх поділу за рівнями бюджетної системи на основі загально визначених критеріїв:

- державний рівень – акцизи, мито, ПДВ, за використання природних ресурсів загальнодержавного значення (при цьому частина даних платежів повинна бути виділена в якості джерела фінансування фонду, що регулює державний борг);

- регіональний рівень – податок на прибуток, податок з майна, державні мита за використання природних ресурсів регіонального рівня;

- рівень місцевих бюджетів – податок з нерухомості, місцеві збори (наприклад, за видачу місцевих ліцензій) і т. п.

Успішний досвід багатьох країн світу, яким вдалося зменшити частку тіньової економіки, свідчить, що основна мета таких стратегій полягала у зміні податкової політики щодо високих ставок податків, жорсткого регулятивного контролю. Важливе значення мають також заходи по виявленню уникнень сплати податків у особливо великих розмірах і покарання порушників.

Серед окремих галузей національної економіки найбільшим поширенням тіньової економічної діяльності характеризуються такі сфери: будівельно-монтажного комплексу (за оцінкою Мінекономіки, рівень тінізації цієї сфери сягає 20 %), паливно-енергетичний комплекс (досі неподолані міжгалузеві та міжсекторні цінові диспропорції, зокрема у вугільній промисловості, що відкриває широке поле для поширення тіньових розрахунків), агропромисловий комплекс (численні порушення законодавства мають місце у виробництві та реалізації підакцизних товарів – лікєро-горілчаных та

тютюнових виробів). У сфері інтелектуальної діяльності значними є обсяги тіньової діяльності у сфері, пов'язаній з тиражуванням електронних інформаційних носіїв. Що стосується сфери торгівлі, то за оцінками експертів, частка тіньового виробництва та контрабанди алкогольних напоїв і тютюнових виробів останніми роками складала до 50 % ємності ринку.

У сфері зовнішньоекономічної діяльності зберігається високий рівень фіктивного підприємництва, яке використовується для незаконного отримання відшкодування податку на додану вартість, а також вивозу капіталу з України та легалізація його за кордоном, зокрема в офшорних зонах. Фінансовий сектор характеризується неефективним державним регулюванням, що призводить до порушень чинного законодавства, внаслідок чого значна частка фінансових ресурсів перетікає у «тінь». За оцінками експертів, тіньова складова становить близько половини реального чистого прибутку фінансово-кредитних установ.

Негативні тенденції, що мають місце на фондовому ринку України, обумовленні його непрозорістю. Це створює передумови для функціонування каналів легалізації тіньових доходів через операції з цінними паперами на неорганізованих ринках та виведення їх зі сфери дії податкового законодавства. Неналежне фінансове забезпечення державних закладів освіти та охорони здоров'я негативно позначаються на їхньому матеріально-технічному забезпеченні й заробітній платі працівників, створює умови для неформальної комерціалізації цих важливих соціальних інституцій. Як наслідок, за послуги в даній галузі з населення України стягується тіньовий податок, розмір якого робить недоступним отримання належної кількості та якості послуг для більшості громадян.

Варто зазначити, що в умовах поступового підвищення економічної самостійності регіонів України основною вимогою до системи оподаткування, після прийняття Податкового кодексу, є більш повне використання її регулюючого та стимулюючого потенціалу. Відтак, податкова політика регіону повинна передбачати вибір складу і структури податків і зборів, визначення платників

податків, ставок оподаткування, пільг. Податкова політика регіону є складовою фіскальної політики, зміст якої полягає в оптимізації доходів та видатків бюджетних коштів для забезпечення цілей сталого розвитку [4, с.59].

Необхідним є визначення практичних орієнтирів для підвищення економічної ефективності податкової політики на регіональному рівні в сучасних умовах. Доцільно було б застосування наступних заходів податкового регулювання: створити умови розстрочення і відстрочення податкових зобов'язань шляхом перенесення термінів сплати податків; прискорити процес податкового відшкодування для найбільш сумлінних платників податків; надавати податкові кредити по окремих видах податків, які мають цілу низку переваг, особливо для малого бізнесу. Вони набагато краще адресують стимулювання конкретних типів інвестицій, ніж податкові канікули. В той же час величина надходжень від них набагато прозоріше і легше піддається контролю; посилити масово-роз'яснювальну роботу серед найбільш ризикових груп платників [14, с.35]; вивести з-під оподаткування доходи, які не перевищують прожитковий мінімум та запровадити прогресивне оподаткування доходів у великих розмірах; посилити регулюючу функцію податку на прибуток, яка може бути реалізована через зниження ставки податку на прибуток або збільшення обсягу вирахувань з валових доходів [5, с.76]. Запровадження нових заходів податкової політики та удосконалення традиційних сприятиме забезпеченню добробуту населення регіонів.

Інвестиційні стимули ще один інструмент податкової політики, що впливає на зміст доходної частини бюджету. Ці стимули набувають форми податкових знижок або кредитів, застосовуються за всіма видами фондів або диференціюються за видами обладнання, діяльності, по регіонах. Двома очевидними ефектами таких стимулів є те, що інвестиції в капітал, особливо в машини й устаткування, значною мірою субсидюються, а реальні податкові ставки відрізняються одна від одної залежно від конкретного підприємства. В Україні надмірна кількість пільг на 1/4 скорочують сумарні над-

ходження з податків на прибуток підприємств. Ефективність таких податкових стимулів, заснованих на низьких податкових ставках, є негативною для доходної частини бюджету. Тому багато країн відмовляються від застосування цього інструменту податкового регулювання [15, с.152].

Вагомими стимулами активізації інвестиційної діяльності, що використовується в багатьох країнах, є інвестиційний податковий кредит та інвестиційна податкова знижка. Відмінність їх полягає в тому, що інвестиційний кредит безпосередньо впливає на суму податку, а інвестиційна податкова знижка скорочує базу оподаткування. Інвестиційний податковий кредит поширений у США та Австрії, де його застосування призвело до швидкого оновлення матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання, переозброєння виробництва, модернізації потужностей. У Франції і Німеччині законодавство передбачає від 10 і більше видів податкових кредитів. Інвестиційні податкові знижки діють у розвинених країнах Західної Європи. Найбільш різноманітний механізм надання даних знижок діє в Нідерландах та Великобританії, в той час як в Іспанії надають пільги тільки для інвестицій капітального характеру, а в Португалії – для інвестицій у створення нових робочих місць для спеціального територій [17, с.200].

На нашу думку, слід ще раз змістовно оцінити закордонний досвід використання інструментів податкового регулювання інвестицій та по можливості адаптувати їх до наших економічних умов, адже економічному зростанню України сприяє залучення прямих іноземних інвестицій. Податкові стимули є одним з важливих і ефективних інструментів впливу на даний процес, та відіграють роль позитивного каталізатора в частинні питань детінізації економіки.

Висновки. За існуючої економічної системи, що значною мірою продовжує упадковувати елементи та менталітет минулого устрою, приховування доходів набуло значних масштабів, який перевершує допустимий рівень нормального розвитку економіки і становить загрозу національній безпеці держави. Розв'язання проблеми тіньової економіки лежить у площині прийняття політичних рішень, які допоможуть змен-

шити недосконалість правового поля.

Очевидним висновком є і те, що подальше обмеження впливу чинників тінізації економіки не може базуватися лише на силових методах, які дають тимчасовий ефект. Це має бути цілісна система дій, спрямована передусім на подолання та викорінення причин і передумов цих явищ та процесів. Необхідна нова стратегія детінізації економіки, яка має здійснюватися на засадах конверсії, тобто неруйнівного залучення тіньових капіталів та грошових коштів до легальної сфери економіки на основі відповідної мотивації суб'єктів, які діють в тіньовій сфері.

Література

1. Харазішвілі Ю. Тіньова економіка України як резерв її модернізації / Ю. Харазішвілі // Тіньова економіка України як резерв її модернізації. Матер. Міжвідомчої науково-практичної конференції. 2019. – URL: http://iep.com.ua/publ/zakhodi/konferenciji/mizhvidomcha_naukovo_praktichna_konferencija_tinova_ekonomika_svitovi_tendenciji_ta_ukrajinski_realiji/19-1-0-55
2. Приступа Т. Тіньова економіка та її вплив на соціально-економічний розвиток країни / Т. Приступа, В. Чайковська // Приазовський економічний вісник. – 2019. – вип. 1(12). – URL : http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/1_12_uk/11.pdf
3. Предборський В. А. До питання про сутність тіньової економіки / В. А. Предборський // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – №12. – С. 111–116.
4. Поліщук В. Г. Перспективи податкового стимулювання сталого розвитку регіонів України / В. Г. Поліщук // Економіка та держава. – 2010. – №4. – С. 59–61.
5. Іщенко В. В. Ретроспективний аналіз оподаткування доходів в Україні / В. В. Іщенко // Економіка та держава. – 2010. – №8. – С. 73–76.
6. Єсаулов Ю. В. Сутність складових податкового процесу / Ю. В. Єсаулов // Економіка та держава. – 2010. – №4. – С. 62–63.
7. Клименко С. Тіньова економіка в Україні: сутність, функції та наслідки / С. Клименко. 2012. – URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
8. Краус Н. М. Тіньова зайнятість і офіційне безробіття на ринку праці: світовий досвід і українські реалії / Н. М. Краус, С. Г. Самойленко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: Серія: Економічні науки. – 2014. – № 1(63). – С. 64–71.
9. Краус Н. М. Дихотомія ринку праці: тіньова та офіційна складові / Н. М. Краус // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: Серія: Економічні науки. – 2013. – № 3(59). – С. 13–21.

10. Краус Н. М. Регуляторні механізми детінізації національної економіки / Н. М. Краус, М. О. Максименко // Науковий вісник Полтавський університету економіки і торгівлі: Серія: Економічні науки. – 2011. – № 6(51), – Ч.І. – С. 81–86.

11. Краус Н. М. Тіньовий та офіційний сектори економіки: антагоністичне співіснування і взаємодія: монографія / Н. М. Краус. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 175 с.

12. Краус Н. М. Детермінанти тіньової економіки в інноваційних умовах господарювання: монографія / Н. М. Краус. – Полтава : Дивосвіт, 2014. – 148 с.

13. Куш О. Тіньова економіка в Україні: як нас вводять в оману / О. Куш. – Офіційний сайт 112.ua. – 2019. – URL : <https://ua.112.ua/mnenie/tinova-ekonomika-v-ukraini-yak-nas-vvodiat-v-omanu-496706.html>

14. Котіна Г. Податкові важелі впливу на економіку в сучасних умовах: вітчизняний та світовий досвід / Г. Котіна, М. Степура // Економіст. – 2010. – №5 (283). – С. 31–35.

15. Коркуна Н. М. Оподаткування – основна функція державного регулювання економіки / Н. М. Коркуна, Н. В. Грипинська, Г. Г. Цегелик // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №3. – Т.3. – С. 152.

16. Ладюк О. Д. Характеристика тіньової економіки в Україні / О. Д. Ладюк // Економіка та держава. – 2017. – № 8. – URL : http://www.economy.in.ua/pdf/8_2017/10.pdf .

17. Медведкова Н. С. Чинники міжнародної податкової конкуренції у залученні прямих іноземних інвестицій до України / Н. С. Медведкова // Гармонізація оподаткування в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : зб. тез міжн. наук.-практ. конф., 17–18 березня 2011 р.: в 2 ч. / Держ. подат. адмін. України., Нац. унів. ДПС України. – Ірпінь, 2011. – С. 200.

18. Статівка Н. В. Основні складники комплексного механізму детінізації економіки України / Н. В. Статівка, К. Я. Кучерява // Публічне управління та митне адміністрування. – 2019. – № 3(22). – С. 121–130.

19. Сторожук О. Регулювання підприємницької діяльності через податковий механізм / О. Сторожук // Вісник податкової служби України. – 4/2006. – №14. – С. 58–61.

20. Ходос Л. Законодавча база має бути простою і локанічною / Л. Ходос // Вісник податкової служби України. – 3/2006. – №11. – С. 6–8.

21. Хэзлитт Г. Типичные ошибки государственного регулирования экономики / И. Н. Сиренко (пер. с англ.). – М. : Серебряные нити, 2000. – 157 с.

22. Шаблиста Л. М. Податки як засіб структурної перебудови економіки / Л. М. Шаблиста // Інститут економіки НАН України. – К., 2000. – 217 с.

23. Богиня Д. П. Історія економіки та економічної думки: навчальний посібник (модульний варіант) / Д. П. Богиня, Н. М. Краус, О. В. Манжура та ін. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 428 с.

24. Послання Президента України до Верховної Ради України. «Про внутрішнє і зовнішнє стано-

вище України у 2003 році». – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – С. 141–154.

25. Звіт Наглядової Ради з питань реалізації проекту «Модернізація Державної податкової служби України – 1» // Вісник податкової служби України. – 8/2005. – №30. – С. 18–22.

26. Тіньова економіка в Україні. Результати дослідження 2019 року (2019). Прес-релізи та звіти Київського міжнародного інституту соціології. – URL : <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1>

References

1. Kharazishvili, Yu. (2019). Tiniova ekonomika Ukrainy yak rezerv yiyi modernizatsii. Proceedings from MIIM '19 Mizhvidomcha naukovopraktychna konferentsiia «Tiniova ekonomika Ukrainy yak rezerv yiyi modernizatsii». Retrieved from

http://iep.com.ua/publ/zakhodi/konferenciji/mizhvidomcha_naukovo_praktychna_konferencija_tinova_ekonomika_svitovi_tendenciji_ta_ukrajinski_realiji/19-1-0-55

2. Prystupa, T., & Chaykovska, V. (2019). Tiniova ekonomika ta yiyi vplyv na sotsialno-ekonomichnyy rozvytok krayiny. Pryazovskyy ekonomichnyy visnyk, Issue 1(12). Retrieved from http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/1_12_uk/11.pdf

3. Predborsky, V.A. (2004). Do pytannia pro sutnist tiniovoi ekonpmiky. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo, (12), 111-116.

4. Polishchuk, V.H. (2010). Perspektyvy podatkovoho stymulivannia staloho rozvytku rehiohiv Ukrainy. Ekonomika ta derzhava, (4), 59-61.

5. Ishchenko, V.V. (2010). Retrospektyvnyy analiz opodatkuvannia dokhodiv v Ukraini. Ekonomika ta derzhava, (8), 73-76.

6. Yesaulov, Yu.V. (2010). Sutnist skladovykh podatkovoho protsesu. Ekonomika ta derzhava, (4), 62-63.

7. Klymenko, S. (2012). Tiniova ekonomika v Ukraini: sutnist, funktsii ta naslidky. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?

8. Kraus, N.M., & Samoylenko, Ye.H. (2014). Tiniova zayniatist i ofitsiyne bezrobittia na rynku pratsi: svitovyy dosvid i ukrajinski realii. Naukovyy visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Ser. Ekonomichni nauky, 1(63), 64-71.

9. Kraus, N.M. (2013). Dykhotomiia rynku pratsi: Tiniova ta ofitsiyne skladovi. Naukovyy visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Ser. Ekonomichni nauky, 3(59), 13-21.

10. Kraus, N.M., & Maksymenko, M.O. (2011). Rehuliatorni mekhanizmy detinizatsii natsionalnoi ekonomiky. Naukovyy visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. Ser. Ekonomichni nauky, 6(51), Part I, 81-86.

11. Kraus, N.M. (2008). Tiniovy ta ofitsiynyy sektory ekonomiky: antahonistychne spivisnuvannia i vzaiemodiia. Poltava: RVV PUSKU.

12. Kraus, N.M. (2014). Determinanty tiniovoi ekonomiky v innovatsiynyykh umovakh hospodariuvannia. Poltava: Dyvosvit.

13. Kushch, O. (2019). Tiniova ekonomika v Ukraini: yak nas vvodiat v omany. Ofitsiyny sait 112.ua. Retrieved from <https://ua.112.ua/mnenie/tinova-ekonomika-v-ukraini-yak-nas-vvodiat-v-omanu-496706.html>
14. Kotina, H., & Stepura, M. (2010). Podatkovi vazheli vplyvu na ekonomiku v suchasnykh umovakh: vitchyzniansy ta svitovyy dosvid. *Ekonomist*, 5(283), 31-35.
15. Korkuna, N.M., Hryshynska, N.V., & Tsehelyk, H.H. (2011). Opodatkuvannia – osnovna funktsiia derzavnogo rehuliuвання ekonomiky. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, (3), T.3., 152.
16. Ladiuk, O.D. (2017). Kharakterystyka tiniovoi ekonomiky v Ukraini. *Ekonomika ta derzhava*, (8). Retrieved from http://www.economy.in.ua/pdf/8_2017/10.pdf
17. Miedviedkova, N.S. (2011). Chynnyky mizhnarodnoi podatkovoi konkurentsii u zaluchenni priamykh inozemnykh investytsiy do Ukrainy. *Proceedings from МІІМ '11: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia. Harmonizatsiia opodatkuvannia v umovakh hlobalizatsiynykh ta intehratsiynykh protsesiv. (Vols. 1-2). (pp. 200). Irpin, Derzhavna podatkovna administratsiia Ukrainy, Natsionalnyy universytet DPS Ukrainy.*
18. Stativka, N.V., & Kucheriava, K.Ya. (2019). Osnovni skladnyky kompleksnoho mekhanizmu detinizatsii ekonomiky Ukrainy. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*, 3(22), 121-130.
- doi.org/10.32836/2310-9653-2019-3-121-130
19. Storozhuk, O. (4/2006). Rehuliuвання pidpriemnytskoi diialnosti cherez podatkovyy mekhanizm. *Visnyk podatkovoi sluzhby Ukrainy*, (14), 58-61.
20. Khodos, L. (3/2006). Zakonodavcha baza maie buty prostoiu i lokanichnoiu. *Visnyk podatkovoi sluzhby Ukrainy*, (11), 6-8.
21. Khezlit, H. (2000). Tipichnye oshybki hosudarstvennogo regulirovaniya ekonomiki. (I.N. Sirenko, Trans). Moskva: Serebryanye niti.
22. Shablysta, L.M. (2000). Podatky yak zasib strukturnoi perebudovy ekonomiky. Kyiv: Instytut ekonomiky NAN Ukrainy.
23. Bohynia, D.P., Kraus, N.M., Mandzhura, O.V. «et al.». (2010). Istorii ekonomiky ta ekonomichnoi dumky. Khmelnytskyy: KhNU.
24. Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy. «Pro vnutrishnie i zovnishnie stannovyshche Ukrainy u 2003 rotsi». (2004). Kyiv: IVTs Derzhkomstatu Ukrainy.
25. Zvit Nahliadovoi Rady z pytan realizatsii proiektu «Modernizatsiia Derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy – 1». (8/2005). *Visnyk podatkovoi sluzhby Ukrainy*, (30), 18-22.
26. Tiniova ekonomika v Ukraini. Rezultaty doslidzhennia 2019 roku. (2019). Pres-relizy ta zvity Kyivskoho mizhnarodnoho instytutu sotsiologii. Retrieved from <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1>

ВЗАИМОВЛИЯНИЕ И ВЗАИМОЗАВИСИМОСТЬ МЕЖДУ КАЧЕСТВЕННОЙ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКОЙ И ПОЛИТИКОЙ ДЕТИНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

А. А. Чинчик, к. э. н., доцент, Киевский национальный университет строительства и архитектуры

Методология исследования. В процессе исследования взаимовлияния и взаимозависимости между качественной налоговой политикой и политикой детенизации экономики использованы методы анализа и синтеза, метод аналогии, приемы индукции и дедукции, метод сравнительного анализа. Методологической основой исследования стали фундаментальные положения экономической теории, совокупность способов, приемов и принципов научного познания.

Результаты. Исследованы взаимовлияния и взаимозависимости между качественной налоговой политикой и политикой детенизации, представлены наиболее распространенные виды теневой деятельности в экономике Украины, а именно: сокрытие реальных доходов граждан, а также доходов и прибылей предприятий от налогов; получение теневых доходов путем скрытого изъятия из оборота разницы между официальными и реальными ценами на товары и услуги; коррупция. Проанализированы негативные последствия функционирования теневой экономики, среди которых названо нерегулируемое развитие экономики, уменьшение объемы налогов, невозможность быстрого использования легализованных средств в случаях сложных экономических ситуаций.

Новизна. Обоснована потребность в новой стратегии детенизации экономики, которая должна осуществляться на основе конверсии, то есть неразрушающего привлечения теневых капиталов и денежных средств в легальную сферу экономики на основе соответствующей мотивации субъектов, действующих в теневой сфере.

Практическая значимость. Состоит в разработке предложений относительно необходимости кардинальных мер, поскольку дальнейшее ограничение влияния факторов тенизации экономики не может базироваться только на силовых методах, которые дают временный эффект. Это должна быть целостная система действий, направленная, прежде всего, на преодоление и искоренение причин и предпосылок этих явлений и процессов.

Ключевые слова: национальная экономика, теневая экономика, налогообложение, уклонение от уплаты налогов, тенизация экономики, детенизация. налоговая политика.

INTERACTION AND INTERDEPENDENCE BETWEEN EFFECTIVE TAX POLICY AND POLICY OF DE-SHADOWING THE ECONOMY

*A. A. Chynchyk, Ph. D (Econ.), Associate Professor, Kyiv National University
of Construction and Architecture*

Methods. In the process of studying the interaction and interdependence between effective tax policy and the policy of de-shadowing the economy the following methods were used: analysis and synthesis, method of analogy, methods of induction and deduction, method of comparative analysis. The fundamental provisions of economic theory, a set of methods, techniques and principles of scientific knowledge formed the methodological basis of the study.

Results. The interaction and interdependence between effective tax policy and de-shadowing policy are studied and the most common types of shadow activity in the economy of Ukraine are presented, namely: real incomes of citizens, incomes and profits of enterprises concealment from taxation; obtaining shadow incomes by covertly removing the resources emerging on the basis of the difference between official and real prices for goods and services from turnover; corruption. The negative consequences of the shadow economy functioning are analyzed, including unregulated economic development, reduced taxes, inability to quickly use legalized funds in cases of difficult economic situations.

Novelty. There is substantiated the need for a new strategy of de-shadowing the economy, which should be carried out on the basis of conversion, namely non-destructive attraction of shadow capitals and money to the legal sphere of the economy on the basis of the appropriate motivation of entities operating in the shadow sphere.

Practical value consists in developing proposals regarding the need for drastic measures, because further limiting of the impact of shadowing factors on the economy cannot be based only on forceful methods that have a temporary effect. It should be a holistic system of actions aimed primarily at overcoming and eradicating the causes and preconditions of these occurrences and processes.

Keywords: national economy, shadow economy, taxation, tax evasion, shadowing of the economy, de-shadowing, tax policy.

Надійшла до редакції 07.09.21 р.